

FRONT-LINE

Marjetka Jeršek

Smaradno mesto

Eurospekter, Ljubljana 1991

Tradicija, ki je sama po sebi pojem neke dobe, v kateri se ali naj bi se konstituiral takšen ali drugačen pristop do literature in njenih sprotnih pojavov, še ne pomeni živčnega vozlišča in (a)kumuliranja tistih estetskih energij in silnic, ki bi na preprosto in lahek način veljale za dokončno resnico ali vsaj za neko vrsto približka isti. Nasprotno: tradicija zagotavlja, da se bo neko literarno delo, pa naj bo to črtica, pesem, roman ali novela, bralo na takšen in prav takšen način, ne da bi ga pri tem skušali umestiti med ta ali oni žanr, v to ali ono obdobje, v to ali ono smer. Kljub temu pa ne moremo mimo dejstva, ko prebiramo najnovejši roman Marjetke Jeršek *Smaradno mesto*, da se ta ne samo ne izogiba tradiciji, ampak da jo na neki samosvoj in samo avtorici znan način jemlje kot privilegirano mesto za (iz)oblikovanje specifičnih situacij, v katerih se (z)najde prvoosebna pripovedovalka, tukaj junakinja romana *Smaradno mesto*. In če že govorimo o fantastičnem dojemanju sveta, v katerem so vse realne podobe zabrisane, nič ne moti, če dodamo še to, da je Jerškova svoj svet (s)konstruirala iz sanj in da je torej 'smaradno mesto' pravzaprav 'sanjsko mesto', v katerega tako bralec kot tudi pripovedovalec neusmiljeno vstopata in izstopata.

Marjetka Jeršek tke svojo dogodivščino z razburljivim tonom nevsakdanosti in odkrite erotične napetosti, nemalokrat zaide njeno pero v različna protislovja in emblematične posebnosti, vendar se spretno izmaže z nonšalantnim trikom preigravanja emotivnih in drugačnih skrajnosti, ki jih zavzema in/ali zavzame njena estetska kontemplativna drža. Da bi njene niti držale in se izšle, uporablja specifično govorico svojega izobraženega literarnega posluha, vsiljuje nam dogodke, za katere pričakujemo, da bi se morali zgoditi kasneje, odpira nam vrata novih razsežnosti in v nove dimenzije človeške občutljivosti in dojemljivosti, igra se z našimi predstavami in sklepa poglavja z odprtimi vprašaji.

Prav gotovo si prozo Marjetke Jeršek lahko ogledamo tudi v njenem bestsellerju *Teden dni do polne lune*, ne da bi tvegali zdrsniti v kvaziizumetničeno ocenjevanje literarnega talenta, ki preveva to čtivo, a kljub temu dejstvu se lahko naslonimo na trditev, da je v *Smaradnem mestu* zakoličena tista proizvodnja, ki je od te avtorice nismo pričakovali. Roman namreč avtorica razdeli na štiriindvajset poglavij, od katerih ima vsako svoj naslov in spremeno misel, domislico, največkrat citat bolj ali manj znanih avtorjev s te in one strani luže. Da bi zadržal napetost in potrebno berljivost, se nam avtoričin horizont zaznavanja nenehno odmika v tiste sfere iracionalnega, ki je pogojen z naključjem, avtorica ga imenuje »konstelacija koincidenč«

in še nekje »cocktail naključij«. Tako pisanje pa še ne pomeni, da bomo po nekaj poglavjih prišli do končnega rezultata in da bomo avtoričin 'conditio sine qua non' ugotovili že na samem začetku, nasprotno: zdi se, da je ravno zazrtost v magične sfere nastopajočih oseb tisto opravičilo in pojem zase, ki nam šele daje videti in vedeti, do kam lahko sploh sežemo, če bremo površno in nezainteresirano. Zanimiv konstituent iz romana je naslednji: »Človek bi kar zaspal in se pogreznil v Smaragdno mesto.« (str. 37) Ravno tu je podano temeljno avtoričino hotenje: zaspati in pogrezniti se! Ali morda: prepustiti se temeljnemu človeškemu doživljanju sveta, spanju, in sanjati. Ravno ta prvinski občutek evocira v nas roman *Smaragdno mesto*. Vendar, da ne bi napačno razumeli, gre za ta roman in samo za ta roman.

Lahko se odkrito vprašamo, kaj nam pravzaprav hoče avtorica povedati, kakšno je sporočilo romana. Gre za preprosto ljubezensko razmerje med glavno junakinjo Alino in skladateljem Nedom? Za telepatisko odstranitev spornega iluzionista Rdečelasca v nične dimenzije? Ali pa za vznemirljivo pripoved o oboistu Gaju in striptizeti Rozalindi? Če že igramo na te karte, si je treba priklicati v spomin še vse ostalo, kar nam je avtorica na šestindevetdesetih straneh romana natrosila, sicer skozi različne mišljenjske vzorce in ponaredke, a prepričljivo, da zveni domišljato in kot umetelno izdelan portret. Sicer pa to zagotovo ni nujna slabost, prej bi lahko rekli, da je Jerškova spisala razburljivko.

Zdi se, da pod površno navidezno nedolžnosti, ki prekriva celo vrsto nepričakovanih situacij in dogodkov, delujejo drugačne kozmične sile, ki jih Marjetka Jeršek kliče in prikljuje na svetlo. Svet paralelnih dimenzij in vzporednih svetov lahko obstaja samo v dobro izdelani imaginaciji, ni pa nujno, da bi ga imeli za slabo razvito domišljajsko kategorijo, saj roman na dolgo in na široko odpira nekatere točke in občutljiva mesta, ki jih nismo bili vajeni pri prejšnji avtoričini knjigi. Kakorkoli že, *Smaragdno mesto* je tiste vrste roman, ki predstavlja nov način obračunavanja s stvarmi in ljudmi. Nenehno smo prežeti z občutkom, da so Alinina potovanja v nadnormalne razsežnosti plod avtoričinih halucinacij in duševnih stisk, ki jih razrešuje enostavno s tem, da piše in spretno beleži vse, kar ji preprosto rečeno vdre v miselni horizont. Pri tem pa so zabrisana realna razmerja prostora in časa, če je še kje kakšna verjetnost, da se bo kaj nepredvidenega zgodilo, se to zgodi na nepričakovan in prav absurden način, zato je toliko citatov iz avtorici priljubljene knjige Alberta Camusa *Sizifov mit*. Kot da sta absurdnost in absurd zadnji točki, prek katerih je sploh še možno ugledati »svet primarnih čutov«, kot ga avtorica pomenljivo (po)imenuje. Ne glede na to pa lahko rečemo, da je Jerškova tak svet zgradila sama zase in zaradi tega dejstva tudi vztraja na svojih točno določenih pozicijah.

Končno, da bi bila celotna slika prepričljivejša, avtorica poskrbi za usoden zaplet, s katerim le pridobi pri času, da lahko mirno in nemoteno pripoveduje naprej. Gaj in Alina hlastno iščeta svoja izvoljenca, Gaj Rozalindo, Alina Neda. In ko Alina dohiti Rozalindo, se za nekaj časa izgubi Gaj. Avtorica to počne namenoma, da bi obdržala potrebno napetost, in vse skupaj za nekaj časa spominja na moderno detektivko, v kateri je pač treba poiskati izgubljenega in/ali izgubljeno. Ob tem se junakinji srečata z ulično bando na postaji podzemnega železnice in Alina je ranjena v ramo. Vse skupaj se razreši v zanikrnem baru hotela Ahasver, kjer se Rozalinda in Gaj končno snideta v »svetu primarnih čutov«. Alina za to priložnost zapoje pesem »The Green City Woman«. In tako se na neki način konča prvi del romana. V drugem delu pride do usodnega srečanja z Rdečelascem in Alinina življenjska pot se nadaljuje. Pripovedovalka drži trdno vse niti v svojih rokah. Ne dopusti, da se ji izmuzne še tako majhna podrobnost. Ravno to jo rešuje, da lahko piše vestno in zbrano naprej. Jerškova dobro pozna nekatere psihološke zakonitosti, ki motivira-

jo njene osebe in like, zato je tako prepričljiva in na trenutke kar verodostojna opisovalka raznih duševnih preobratov glavne junakinje. In to je tudi vse. Za kaj več bi bilo potrebno vložiti mnogo preveč truda, zato se neka vrsta psihološkega nadrealizma tu za zdaj konča.

V vsakem primeru je najnovejši roman Marjetke Jeršek *Smaragdno mesto* še kar zanimivo branje, priporočljivo vsem vrstam literarnih sladokuscev. Kdor išče v njem sprostitve, jo bo našel, kdor potrebuje drugačne spodbude, jih bo deležen v dobrem in zlem, kdor bi rad sanjal, bo morda odkril še neslutene dimenzije, za katere še nikoli prej ni slišal. Morda je pa avtorica na skrivaj mislila ravno to.

Rade Krstič